CENAZE NAMAZI

Peygamber Efendimiz bir gün ashâbı ile otururken önlerinden bir cenaze geçer. Orada bulunanlar vefat eden kişiyi güzel hatıralarla anarlar. Bunun üzerine Hz. Peygamber üç defa *“Vacip oldu.”* der. Başka bir cenaze geçerken de orada bulunanlar ölen kişiyi kötülükleriyle anarlar. Hz. Peygamber bu sefer de üç kere *“Vacip oldu.”* buyurur.

Bunun üzerine Hz. Ömer durumu merak ederek, “Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü, cenaze geçip, hayırla yâd edilince üç sefer 'Vacip oldu.' dediniz; cenaze geçip, kötülükle yâd edilince de 'Vacip oldu.' buyurdunuz?” deyince Allah Resûlü,

مَنْ أَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِ خَيْرًا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ وَمَنْ أَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِ شَرًّا وَجَبَتْ لَهُ النَّارُ أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِى الأَرْضِ أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِى الأَرْضِ أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِى الأَرْضِ

“Siz kimi hayırla anarsanız ona cennet, kimi de kötülükle anarsanız ona cehennem vacip olur. Zira sizler yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz.” sözleriyle karşılık verir.[1]

Cenaze namazı, müminlerin vefat eden kardeşlerini âhirete uğurlamadan önce, ona karşı son görevleri, son tanıklıkları ve son dualarıdır. Sevdikleriyle olan bu son birlikteliğinde cenaze namazına katılanların kendisi hakkında hüsn-i şehâdette bulunmaları, yani iyi bir insan olduğunu dile getirmeleri, Allah'tan günahlarının affını isteyerek rahmet ve mağfiretle karşılanması için niyazda bulunmaları, dünya hayatına veda eden mümin için bir tezkiyedir.

Allah Resûlü iki kişi tarafından da olsa hakkında yapılan hüsn-i şehâdetin ölüye cenneti kazandıracağını ifade etmiş,[2] ölünün cenaze namazını kalabalık bir cemaatin kılması ve böylece onun için af dilemesi hâlinde edilen bu duaların kabul edileceğini bildirmiştir.[3]

Müslümanların üç saf olarak kıldığı cenaze namazının da ölünün bağışlanması ve cennete girmesi için bir vesile olacağını müjdelemiştir.[4] Bu nedenle Hz. Peygamber (صَلُّوا عَلَى كُلِّ مَيِّتٍ) *“Her ölünün namazını kılın.”*[2] buyurarak, âhirete göçen her müminin cenaze namazına katılmayı emretmiş ve bunu inananların birbirlerine karşı görevleri arasında saymıştır.[6]

Resûl-i Ekrem,

مَنْ شَهِدَ الْجَنَازَةَ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيْهَا فَلَهُ قِيرَاطٌ ، وَمَنْ شَهِدَ حَتَّى تُدْفَنَ كَانَ لَهُ قِيرَاطَانِ

“Kim namazı kılınana kadar cenazenin yanında bulunursa, ona bir kîrat; kim de defnedilinceye kadar cenazenin yanında bulunursa, ona iki kîrat sevap vardır.” buyurmuş, “İki kîrat ne (kadardır)?” diye sorulduğunda ise,

---

[1] Müslim, Cenâiz, 60.
[2] İbn Mâce, Cenâiz, 31.

مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ

"İki büyük dağ kadardır." cevabını vermiştir.[3]

Yine Sevgili Peygamberimiz,

مَنْ غَسَّلَ مَيِّتًا وَكَفَّنَهُ وَحَنَّطَهُ وَحَمَلَهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ وَلَمْ يُفْشِ عَلَيْهِ مَا رَأَى خَرَجَ مِنْ خَطِيئَتِهِ مِثْلَ يَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

"Kim bir ölüyü yıkar, kefenler, kefenine güzel koku saçar, cenazesini taşır, namazını kılar ve onun üzerinde gördüğü özel durumları yaymazsa, anasından doğduğu gibi hatalarından arınmış olur."[4] sözleriyle de cenaze namazının ölen kimseye rahmet olduğu gibi, kılanlara da sevap kazandıran bir amel olduğunu haber vermiştir.

Cenaze Namazının Kılınışı:

Her ne kadar tüm ayrıntılarıyla kılınış şekli rivayetlerde yer almasa da diğer namazlar gibi cenaze namazı da asr-ı saadetten günümüze amelî bir uygulama şeklinde kesintisiz olarak gelmiştir. Hz. Peygamber'in, rükûu ve secdesi olmayan, kıyam hâlinde kılınan dua mahiyetindeki bu namazı ellerini bağlayarak,[9] Fâtiha[10] ve diğer duaları okumak suretiyle çoğunlukla dört tekbirle[11] kıldığı belirtilmiştir.

Genellikle namazın sonunda,

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الإِيمَانِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الإِسْلاَمِ اللَّهُمَّ لاَ تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ وَلاَ تُضِلَّنَا بَعْدَهُ

"Allah'ım! Dirimize ve ölümüze, küçüğümüze ve büyüğümüze, erkeğimize ve kadınımıza, burada hazır olanlarımıza ve olmayanlarımıza mağfiret eyle. Allah'ım! Bizden yaşattığın kimseleri İslâm dini üzere yaşat. Bizden öldüreceklerini de iman üzere öldür. Allah'ım! Bu cenazenin ecrinden bizi mahrum etme ve ondan sonra bizi dalâlete götürme."[5] diye niyaz eden Peygamber Efendimiz, ölen kimse için hayır dua etmeye de büyük önem atfetmiştir.

إِذَا صَلَّيْتُمْ عَلَى الْمَيِّتِ فَأَخْلِصُوا لَهُ الدُّعَاءَ

"Cenaze namazı kıldığınız zaman, onun için samimiyetle dua edin."[13] buyurmuş, kendisi de Yüce Allah'a, duyanlara ölünün yerinde olmayı arzu ettirecek kadar güzel ve uzun yakarışlarda bulunmuştur.

---

[3] Buhârî, Cenâiz, 58.
[4] İbn Mâce, Cenâiz, 8.
[5] Ebû Dâvûd, Cenâiz, 54, 56.

Nitekim cenaze namazlarının birinde Resûlullah'ın ölen mümin için ettiği şu duaya hayran kalan Avf b. Mâlik, “Keşke bu ölen ben olsaydım.” demekten kendini alamamıştır:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَاعْفُ عَنْهُ وَعَافِهِ وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ وَاغْسِلْهُ بِمَاءٍ وَثَلْجٍ وَبَرَدٍ وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَأَهْلاً خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ وَقِهِ فِتْنَةَ الْقَبْرِ وَعَذَابَ النَّارِ

“Allah'ım! Onu bağışla, ona acı ve onu affet, ona afiyet ver, vardığı yerde ona ikramda bulun, yerini (kabrini) geniş eyle. Onu su, kar ve dolu ile yıka. Beyaz elbisenin kirden arınması gibi onu hatalarından arındır. Ona bu dünyadaki evinden daha hayırlı bir ev, ailesinden daha hayırlı bir aile, eşinden daha hayırlı bir eş ver. Onu kabir imtihanından ve cehennem azabından koru.”[6]

Allah Resûlü cenaze namazını kılmak için belirli bir vakit tayin etmemiş olmakla beraber,[15] kerahet vakti olarak bilinen vakitlerde, yani güneş doğarken, tam tepedeyken ve batarken cenaze namazı kılınmasını ve cenazenin defnedilmesini yasaklamıştır.[16]

Bu nedenle hiçbir namazın kılınamadığı bu üç vakit dışında, gece de olsa[17] her zaman cenaze namazı kılınabilir.

Cenaze namazları, Hz. Peygamber (sav) döneminden günümüze dek genellikle mescitlerin dışında kılınagelmiştir. Ancak mescidin içinde cenaze namazı kılınamayacağını bildiren bir yasaktan da bahsedilmemiştir. Hatta Allah Resûlü'nün kendisi Süheyl b. Beyzâ'nın cenaze namazını mescitte kıldırmış,[18] sahâbe de bazı zamanlarda bu şekilde davranmıştır.[19]

Bu uygulamalar, gerekli görüldüğünde camilerde de cenaze namazının kılınabileceğini göstermektedir.

Cenaze namazının kılınması Müslümanlar üzerine farz-ı kifayedir; yani Müslümanların tek tek değil de toplum olarak sorumlu oldukları ve bazılarının yapmasının yeterli olduğu bir vazifedir. Cemaatle kılınan diğer namazlarda olduğu gibi, kadınlar da bu namaza iştirak edebilirler.

Nitekim Hz. Peygamber'in hanımlarının da cenaze namazına katılmayı uygun gördükleri bilinmektedir.[20] Sonraki dönemlerde cenaze namazlarında kadınların yer almaması, yer sıkıntısı gibi bazı zorunluluklardan ve birtakım toplumsal telakkilerden kaynaklanmıştır.

Ashâbına cenaze namazını kılmayı hararetle tavsiye eden Allah Resûlü, bizzat kendisi bu konuda oldukça hassas davranmış; çocuklar,[21] hatta bebekler[22] de dâhil olmak üzere genç yaşlı, kadın erkek ayırt etmeden, mümkün olduğunca vefat eden her Müslüman'ın cenazesinde hazır bulunarak namazlarını kıldırmış; cenaze işlemleriyle

---

[6] Müslim, Cenâiz, 86.

bizzat meşgul olmuş[23] ve aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere ölen kimselere rahmet etmesi için Yüce Allah'a niyazda bulunmuştur.

Resûlullah bir gün Medine Mescidi'nin temizliğiyle ilgilenen siyahî bir kadını göremeyince ashâba onun nerede olduğunu sormuştu. Ümmü Mihcen isimli bu kadının gece vefat ettiği söylenince Rahmet Elçisi, *“Neden bana haber vermediniz?”* diyerek sitemlerini bildirmişti.

Muhtemelen cenazeyi kaldırmakta acele edilmesi gerektiğini[24] bilen ashâb, o sırada uyumakta olan Allah Resûlü'nü, çok önemli görmedikleri böyle bir mesele için rahatsız etmek istememişlerdi. Fakat aralarında hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün inananları eşit gören Hz. Peygamber, mescidine emek veren bu hizmetçi hanımın kabrine giderek onun için bizzat cenaze namazı kıldı ve şöyle dedi:

إِنَّ هَذِهِ الْقُبُورَ مَمْلُوءَةٌ ظُلْمَةً عَلَى أَهْلِهَا وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنَوِّرُهَا لَهُمْ بِصَلاَتِي عَلَيْهِمْ

“Bu kabirler, sahipleri için karanlıkla doludur. Şüphesiz ki Yüce Allah benim kendileri için kıldığım namaz vesilesiyle onları aydınlatır.” [25]

Bir defasında da Bakî' kabristanının yanından geçerken yeni kapatılmış bir mezar gören Resûlullah, burada yatanın kim olduğunu sormuş, azatlı bir köle olduğunu ve kendisi öğle uykusundayken defnedildiğini, rahatsız etmemek için kendisine haber verilmediğini öğrenince onun cenaze namazını kıldırmış ve

لاَ يَمُوتُ فِيكُمْ مَيِّتٌ مَا دُمْتُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ إِلاَّ آذَنْتُمُونِى بِهِ ، فَإِنَّ صَلاَتِي لَهُ رَحْمَةٌ

“Ben aranızda olduğum sürece bir kişi öldüğünde bana haber verin. Benim o kimseye cenaze namazı kılmam rahmettir.” buyurmuştu.[7]

Bu tutumuyla Hz. Peygamber toplum içindeki konumu ne olursa olsun, ölen mümin için cenaze namazı kılmanın gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Aynı zamanda kendi duasının müminler için ne kadar önemli olduğuna işaret etmiş, bu şekilde çeşitli nedenlerden ötürü cenazesine katılamadığı kimselerin namazını, kendi duasının onlar için af ve mağfiret vesilesi olacağı düşüncesiyle tekrar kılmıştır.[27]

Ölen her Müslüman'ın cenazesine katılıp namazını kılmaya önem veren, hiç kimseyi duasından mahrum bırakmak istemeyen Allah Resûlü, uzak olması nedeniyle cenazesine katılmasının mümkün olmadığı Habeşistan kralı Necâşî'nin vefat ettiği gün sahâbîleri açık bir alanda (namazgâhta) toplayarak onun için gıyabî cenaze namazı kıldırmıştır.[28]

Ancak Hz. Peygamber'in bir bakıma Necâşî'ye olan vefa borcunu yerine getirmesi anlamına gelen bu uygulamasından, uzakta olup da her ölenin gıyabî cenaze namazını kıldığı ve bunu sünnet hâline getirdiği anlaşılmamalıdır. Çünkü Peygamber Efendimiz uzaklarda olup da ölen birçok sahâbî için cenaze namazı kılmamıştır.[29]

---

[7] Nesâî, Cenâiz, 94.

Dolayısıyla çeşitli sebeplerle namazı kılınamamış kimselere gıyabî cenaze namazı kılınabilse de bu bir zorunluluk değildir. Ayrıca esasen her cenaze için özel olarak namaz kılmak gerekirken, doğal afetler ya da savaşlar sonucu birçok insanın aynı anda vefat etmesi durumunda bu kimselerin cenaze namazları toplu olarak eda edilebilir.[30]

Resûlullah'ın, Uhud şehitlerinin yıkanmadan, namazları kılınmadan, kanlarıyla beraber gömülmesini emrettiğine dair hadisler mevcuttur.[31] Bu emir doğrultusunda, günahlarının bağışlanmış olması ve canları karşılığında cenneti satın aldıkları gerekçesiyle şehitler için cenaze namazı kılınmayacağı görüşü öne sürülmüştür.

Ancak Hz. Peygamber'in bu sözünü, içinde bulunulan koşulların gereği kabul edip, genel bir emir gibi anlamamak daha doğru olur. Savaştan yeni çıkmış olmanın verdiği yorgunluk, henüz savaş meydanında olmanın getirdiği tedirginlik ve savaş hâlinden kaynaklanan maddî imkânsızlıklar[32] göz önüne alındığında onlarca şehidin olağan zamanlardaki cenazeler gibi yıkanıp gömülmesi, cenaze namazlarının kılınması mümkün olmayabilir.

Dolayısıyla Resûlullah'ın şehitler için namaz kılınmadan gömülmeleri ile ilgili verdiği talimatı dönemin şartlarıyla alâkalı olarak yorumlayıp bugün de benzer sebepler ortaya çıktığında böyle davranılabileceğini gösteren bir ruhsat olarak okumak daha yerinde olur.

Nitekim hadis kaynaklarının çoğunda Hz. Peygamber'in Uhud'da şehit olan amcası Hz. Hamza'nın namazını orada kıldığı,[33] diğer şehitler için de sonradan cenaze namazı kıldığı bildirilmiştir.[34]

Zira cenaze namazı kılmak mümin kişiyi hayır dualarla bu dünyadan uğurlamaktır. Günahsız bebekler dâhil hiçbir mümin bu son duadan, son beraberlikten mahrum bırakılmazken şehitlerin cenaze namazının kılınmaması doğru bir tutum olmayacaktır. Nitekim geçmiş ve gelecek tüm günahlarının bağışlandığı bildirilen, Allah'ın en sevgili kulu Sevgili Peygamberimiz vefat ettiğinde Müslümanlar onun için de cenaze namazı kılmışlardır.[35]

Hz. Peygamber, hayattayken inancı her ne olursa olsun ölmüş her insana değer vermiş,[36] hatta kalben inanmayan fakat kendisini Müslüman olarak gösteren kişilerin bile cenazelerine katılmıştır. Hatta o, pek çok rivayetin bildirdiğine göre, münafıkların liderlerinden Abdullah b. Übey b. Selûl'ün cenazesini kıldırmıştır. Ancak bu olaydan sonra vahiyle uyarıldığı için[37] bir daha hiçbir münafığın cenaze namazını kıl(dır)mamıştır.[38]

İslâm dini, kul hakkına ayrı bir önem vermiştir. Mümin kişi din kardeşleriyle helâlleşmek suretiyle üzerinde bir hak kalmamış hâlde Allah'ın huzuruna gelmelidir. Cenaze namazlarında cemaatin imam rehberliğinde haklarını ölü için helâl ettiklerini açıkça beyan etmelerinin gayesi, onu tertemiz bir şekilde son yolculuğuna uğurlamaktır.

Nitekim Resûlullah, kamu malını üzerine geçiren veya borçlu olarak vefat eden kimselerin cenaze namazını kılmaktan kaçınmış, bu kişilerin cenaze namazını kılma işini arkadaşlarına havale etmiştir.[39]

Örneğin Eşca' kabilesinden bir Müslüman Hayber Savaşı'nda vefat etmiş, ancak Hz. Peygamber her zamankinin aksine bu cenaze için namaz kılmaktan geri durmuş ve orada bulunanlara, *“Arkadaşınızın namazını siz kılın.”* buyurmuştu.

Resûlullah'ın bu tavrına bir anlam veremeyen ashâbın şaşkınlıkları yüzlerine yansımıştı. Onların bu hâlini gören Allah Resûlü cenaze için takındığı menfî tutumun sebebini şöyle açıkladı: *“Sizin arkadaşınız Allah yolunda elde edilen ganimet malından çaldı.”* [40]

Aynı şekilde Allah Resûlü, önüne bir cenaze getirildiğinde öncelikle bu kimsenin bir borcu olup olmadığını araştırmış, ölen kişinin bu borcu kapatacak kadar mal bırakması ya da cemaatten onun borcunu ödeyebileceğini taahhüt eden birinin çıkması hâlinde namazını kıldırmış,[41] aksi takdirde kendisi namaza iştirak etmeyerek bu görevi yerine getirme işini ashâba bırakmıştır.[42]

Bu tavrıyla Sevgili Peygamberimiz kul haklarını geciktirmeden ödemenin ve insanlarla helâlleşerek Allah'ın huzuruna tertemiz çıkmanın gereğine işaret etmiş; devlet yeterince zenginleştiğinde,

أَنَا أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ، فَمَنْ تُوُفِّيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَتَرَكَ دَيْنًا فَعَلَيَّ قَضَاؤُهُ ، وَمَنْ تَرَكَ مَالاً فَلِوَرَثَتِهِ

“Ben bütün müminlere kendi öz nefislerinden daha yakınım, binaenaleyh artık her kim üzerinde bir borç bırakarak ölürse o borcu ödemek bana aittir. Her kim de bir mal bırakırsa, o mal kendi mirasçılarına aittir.” buyurarak borçlu olarak ölenlerin borcunu hazineden ödemek suretiyle Rableriyle üzerlerinde hiçbir hak kalmadan buluşmalarını sağlamıştır.[8]

Hz. Peygamber'in intihar edenlerin cenaze namazlarını da kıldırmadığı bilinmektedir. Örneğin yaralı birinin yarasının acısına dayanamadığı için kendi oklarıyla intihar ettiğini öğrendiğinde, Resûlullah onun cenaze namazını kıldırmamıştır.[44]

Ancak onun bu davranışının, intihar edenin namazının kılınmayacağı anlamına gelmeyeceği, bilakis insanları bu konuda belli bir duyarlılığa yönlendirmeyi amaçladığı belirtilmiştir.[45]

Allah Resûlü intiharın ne kadar büyük bir günah olduğuna dikkatleri çekerek bu filli asla tasvip etmediğini göstermek ve Müslümanları böyle bir davranışa yeltenmekten sakındırmak istemiştir.[46]

Dolayısıyla Müslüman olduğu hâlde ölen herkes için cenaze namazı kılındığı gibi, intihar eden kimselere de cenaze namazı kılınır. Nitekim Hz. Peygamber zina gibi

[8] Buhârî, Kefâlet, 5.

büyük bir günahı işlediği hâlde tevbe ettikten sonra ölen kimselerin cenaze namazını kıl(dır)mıştır.[47]

Resûlullah'ın cenaze namazlarını kılma hususunda gösterdiği hassasiyet, günümüzde yerini büyük bir gevşekliğe ve umursamazlığa bırakmıştır. İletişim ve haberleşmenin son derece kolaylaştığı günümüzde Müslümanlar, sorumluluk bilincinin zayıflamasıyla dünyada bir daha görme imkânı bulamayacakları kardeşlerini son yolculuklarında dahi yalnız bırakmaktan rahatsızlık duymamaya, cenaze haberlerini büyük bir soğukkanlılıkla ve umursamazlıkla karşılamaya başlamışlardır.

Halbuki cenaze namazına katılmak, insana, akıp giden hayatta bir an olsun ölümü hatırlayarak kendini gözden geçirmek için bir fırsat ve aynı sonla yüzleşeceğini hatırlatan etkileyici bir ibrettir. Ölen kimseyi bu dünyadan yeni bir hayata, hayır dualarla, güzel temennilerle uğurlamak ve ona olan vefa borcunu ödemek, geride kalan ailenin acısını bir nebze olsun hafifletmek için de bir vesiledir.

Ayrıca cenaze sahiplerinin bu hüzünlü zamanında yanında ve yardımında olmak, onlara maddî ve mânevî anlamda destek sağlamak toplumsal birlik ve beraberliği perçinleyen tutum ve davranışlardandır. Dolayısıyla cenaze namazı Resûlullah'ın önemle üzerinde durduğu bir ibadet olduğu gibi aynı zamanda onun müminlere yüklediği bir kardeşlik görevidir. Bu görev hem bireyler arası sevginin, hem de toplumun birlikteliğinin tezahürüdür.